

Küresel İklim Değişikliği Bağlamında Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği*

Mehtap TEMİZ¹, Burcu KÜÇÜKKAYA²

(Geliş Tarihi/Received: 02.07.2024; Kabul Tarihi/Accepted: 31.10.2024)

Özet

Küresel iklim değişikliği bağlamında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliği dönemin acilen çözülmesi gereken en ciddi küresel sorunlarından biri olup sürdürülebilir kalkınmanın önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet, yaşamları boyunca tahminen her 3 kadından 1'ini etkileyen, dünya genelinde en yaygın ve en sık görülen insan hakları ihlalidir. Küresel iklim değişikliği aynı zamanda, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik farklı cinsel istismar, sömürü, tecavüz, insan kaçakçılığı vakalarının ciddi şekilde artmasına yol açan etmenlerden biridir. Küresel iklim değişikliği; toplum, kültür, ekonomi, sağlık ve insan hakları alanlarındaki yıkıcı etkileriyle gezegenimizin sürdürülebilirliğini tehdit etmeye, en çok savunmasız ve kırılgan gruplar başta olmak üzere, kadınları ve kız çocuklarını orantısız bir şekilde etkilemeye devam etmektedir. Bu derleme kapsamında; küresel iklim değişikliğinin neden olduğu afet ve doğa olaylarında birçok kadın ve kız çocuğunun sessiz bir şekilde mücadele içerisinde olduğu belirlenmiştir. Bu alanda yapılan çalışmaların sayısının sınırlı olduğu ve dolayısıyla kadın ve kız çocuklarının yaşadığı olumsuz durumlar ile ilgili kanıtların artırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle kadın sağlığı hemşirelerinin bu alanda farkındalığı ve kanıtları artırmak için gerekli çalışmalarda öncü olması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Küresel iklim değişikliği, Kadın, Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Hemşirelik

Gender Inequality Towards Women and Girls in The Context of Global Climate Change

Abstract

In the context of global climate change, gender inequality against women and girls is one of the most serious global problems that need to be resolved urgently and constitutes a major obstacle to sustainable development. Violence against women and girls is the most widespread and frequent human rights violation worldwide, affecting an estimated 1 in 3 women in their lifetime. Global climate change is also one of the factors that has led to a serious increase in different cases of sexual abuse, exploitation, rape and human trafficking against women and girls. Global climate change continues to threaten the sustainability of our planet with its devastating effects on society, culture, economy, health and human rights, and disproportionately affects women and girls, especially the most vulnerable and fragile groups. Within the scope of this review, it has been determined that many women and girls are silently struggling with disasters and natural events caused by global climate change. It is thought that the number of studies conducted in this area is limited and therefore the evidence regarding the negative situations experienced by women and girls needs to be increased. Therefore, it is important for women's health nurses to be pioneers in the necessary studies to increase awareness and evidence in this area.

Keywords: Global climate change, Women, Gender inequality, Nursing

¹ Arş. Gör., Bartın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Bartın, Türkiye. e-mail: mtemiz@bartin.edu.tr, ORCID ID: 0009-0006-9926-615X

² Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Bartın, Türkiye. e-mail: bkucukkaya@bartin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3421-9794 (**Sorumlu Yazar**)

* Bu çalışma, 16-17 Mayıs 2024 tarihleri arasında Trabzon'da düzenlenen 1. Uluslararası Küresel İklim Değişimi Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin küresel iklim değişikliği tanımında, bu kavramın insan faaliyetlerinden de etkilendiği vurgulanarak “karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ilaveten, doğrudan veya dolaylı yollarla küresel dünyanın bileşimini bozan insan davranışları/faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik” olarak ifade edilmektedir (UNFCC/BMİDÇS, 2011). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), küresel iklim değişikliğini son yüzyılın insan sağlığını ciddi derecede tehdit eden bir unsur olarak belirtmektedir (WHO, 2019).

Küresel iklim değişikliğinin sonucu olarak aşırı hava ve iklim olaylarının zamanlaması, sıklığı ve süresi değişiklik gösterebilmektedir (IPCC, 2012). 1980-1999 yıllarından bu yana yaşanan hava olaylarının yaşanma sıklığında selde %134, fırtınalarda %40 ve kuraklıkta %29 oranlarında olmak üzere artış kaydedilmiştir (UNDRR, 2019). 2008 ile 2017 yılları arasında kaydedilen tüm afetlerin %84'ü iklim nedeniyle ortaya çıktığı bilinmektedir (Watts ve ark., 2019). 2000 ile 2019 yılları arasında meydana gelen sel, kuraklık ve fırtına olayları dünya çapında yaklaşık olarak 4 milyar insanı etkilemiş ve 300.000'den fazla kişinin hayatını kaybetmesine yol açmıştır (UNDRR, 2019).

Hayatı riske atan yönünün yanında küresel iklim değişikliği; dünya genelinde gıda sistemlerini, ekosistemi, insanların temel ihtiyaçlarını karşılaması için gereken kaynaklar olan su, yiyecek ve yakacak teminini, sosyoekonomik durumu, insan yaşamını ve sağlığını olumsuz etkileyen birçok önemli etkiye sahiptir (Bell ve ark., 2018). Özellikle temel geçim kaynaklarının su, çiftçilik ve ormana bağlı olduğu yaşam alanları olan kırsal kesimlerde küresel iklim değişikliği hem ekonomik hem de çevresel anlamda savunmasızlığı artırmaktadır (Charbit, 2018). Çiftçiler ailelerini geçindirmede yalnızca tarımsal üretimlerine güvendikleri için, doğal bir afetin geçim kaynakları üzerine etkilerinden daha kötü etkilenmektedir (Castañeda Camey ve ark., 2020).

Küresel iklim değişiklikleri ve bu değişikliklere çözüm arama davranışları, yerelden küresele her düzeye sahip insan ve toplumlar üzerinde dönüştürücü etkilere sahip olacaktır. Küresel iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik etkilerinin boyutu ise hayatı tehlikeye getirecek noktaya gelmektedir (Sipahioğlu, 2022). Küresel iklim değişikliği, aşırı iklim olayları, içilebilir temiz suya erişim, temiz gıdaya erişim, salgın hastalıkların artması ve iklim kaynaklı hava olayları, göç ve zorla yerinden edilme, kültürel kimlik kaybı, adalete erişim, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve diğer ilgili riskler açısından orantısız düzeyde sosyal bağlamda zorluklarla karşılaşmaktadır (Kızmaz, 2021; Memiş, 2023).

Cinsiyet temelinde bakıldığında ise küresel iklim değişikliğinin sonucu olarak ortaya çıkan afetler ve hava olaylarının sonuçları erkekleri ve kadınları farklı yönleriyle (biyolojik, fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik gibi) ve düzeyde etkileyebilmektedir (Allen ve ark., 2021). Farklı düzeyde etkilenmenin başlıca nedenleri olarak biyolojik farklılıklar, yardım çabalarında cinsiyet ayrımcılığı yapılan uygulamalar, kadınların bilgi ve kaynaklara erişim kısıtlılığı, bakım sorumlulukları ve cinsiyete dayalı yoksulluk dahil olmak üzere cinsiyet eşitsizliğine yönelik birçok faktör bulunmaktadır (Reggers, 2019). Günümüzde yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri; afetler, salgın hastalıklar, felaketler ve çatışmalar gibi beklenmedik acil durumlarda, özellikle

küresel iklim değişikliğinin cinsiyete göre değişmekte olan farklı olumsuz etkilerinin sonuçlarıyla birlikte daha fazla artmaktadır (UNHCR). CARE (Cooperative for Assistance and Relief Everywhere) 2020 raporunda, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin her biçiminin afet ve çatışma sırasında arttığı ve küresel iklim değişikliklerinin mevcut eşitsizlikleri, kırılganlığı/savunmasızlığı ve toplumsal cinsiyet normlarını şiddetlendirdiği vurgulanmaktadır (CARE, 2020).

Kadınların çoğunlukla alt düzey gelir sınıfında yer almaları, erkeklerden daha az ücretle çalıştırılmaları ve sahip oldukları toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle birincil hakları olan yaşama hakkı çerçevesinde ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında Sağlıklı bireyler hedefini sağlayabilmek adına su, yiyecek ve yakacak gibi temel kaynaklara daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu duyulan ihtiyaç düzeyinin yüksek olması kadınların yaşamını sürdürebilmek için temel kaynaklara bağımlı hale getirmekte ve sonuçta küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı daha savunmasız ve kırılgan olabilmektedir (Abedin ve ark., 2013). Ayrıca küresel iklim değişikliğinin neden olduğu kuraklık ve/veya aşırı yağışlar, özellikle düşük-orta düzey gelir sınıfında yer alan kadınların en önemli geçim kaynağı olan tarım sektöründeki istihdamı sekteye uğratmakta ve kadınlar geçimlerini sağlamaya devam edebilmek için daha düşük ücretlerle çalışmaya razı olmaktadır (UN Women, 2022a). Küresel iklim değişikliği sonucunda, sel, kuraklık, deniz seviyesinin yükselmesi; tarımsal arazilerin verimsizleşmesine, bireylerin başlıca geçim kaynağı olan hayvanlarının ölmesine, doğal kaynaklara erişimin zorlaşmasına ve balıkların azalmasına neden olarak birçok ekonomik sorunlara yol açmaktadır (Charbit, 2018).

Yaşanan bu olumsuz durum karşısında zorlu yaşam koşullarında geçimini sürdürmek amacıyla erkeklerin yanı sıra kadınlar da zorunlu göç ve yerinden edilme gibi durumlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Zorunlu göç sırasında var olan güvenlik sorunlarından dolayı kadınlar ve kız çocukları cinsel sömürü, tecavüz, insan kaçakçılığı ve fiziksel şiddete maruz kalmaktadırlar (Smith, 2022). Ayrıca toplumsal cinsiyet rolleri gereği güvenli alanlara göç hareketleri sınırlanan kadınların doğal afetler ve diğer çatışmalar sonucunda ölüm oranlarının arttığı bilinmektedir (Ikeda, 1995). 1991 yılında Bangladeş'teki kasırga sırasında ölen 140.000 kişinin %90'ı kadın olduğu rapor edilmektedir (Howard ve Livermore, 2019). 2004 yılında Hint Okyanusu'nda meydana gelen tsunamide hayatını kaybeden kadınların sayısı erkeklere göre dört kat fazladır. Sri Lanka'da yapılan bir çalışmada, yaşanan doğal afetler sırasında kadınların sahip oldukları toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı, sorumlu oldukları ev işlerini yapmak üzere günlerinin neredeyse tamamını ev içerisinde geçirdikleri, tsunamiden haberdar olmadıkları ve aile içerisinde bakımını sağladıkları çocuklar ve diğer aile üyelerini geride bırakamadıkları belirtilmiştir (Oxfam, 2005).

Afetler sırasında ve sonrasında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin arttığına dair kanıtlar bulunmaktadır. Bu verilere yakın partner veya yabancı tarafından uygulanan şiddet, tecavüz/cinsel saldırı, kadın genital mutilasyonu (kadın sünneti), namus cinayetleri ve kadın ticareti de dahildir (WHO, 2013). Fiziksel ve aile içi şiddet, erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler, cinsel ticaret/sömürü vakaları afet durumlarından sonra kadınların ve kızların toplumsal cinsiyete bağlı olarak yaşadıkları sorunları oluşturmaktadır (CEDAW, 2018). 2011 yılında Yeni Zelanda'daki Christchurch depreminden sonra yakın partner şiddetinin kırsal alanlarda %40 oranında arttığı tahmin edilmektedir (True, 2013).

Afetlere maruz kalma ile kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak yaşanan fiziksel, sosyal ve cinsel şiddet arasındaki ilişkiyi netleştirmek için çeşitli incelemeler yapılmaktadır. Felaketlerde yaşanan travma sonucu ortaya çıkan akıl sağlığı problemleri, madde bağımlılığı, aile yapılarının bozulması, sosyal izolasyon, güvenlik hizmetlerinin eksikliği, konut ve geçim kaynaklarının kaybından kaynaklanan stres etkenleri (IFRC, 2015; Cerna-Turoff ve ark., 2019), uzun süreli iyileştirme ve inşaa süreci, yerinden edilmiş kadınların ve kız çocuklarının her türlü şiddete maruz kalma riskinin bulunduğu kamp ve barınakları yaşaması gibi faktörler yer almaktadır (Masson ve ark., 2016). Felaketlere maruz kalma aynı zamanda sosyoekonomik ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, katı sosyal normlar ve sosyal ekolojinin çeşitli düzeylerinde dengesiz güç kayıpları gibi kadına yönelik şiddete yol açan mevcut etkenleri de şiddetlendirebilmektedir (Cerna-Turoff ve ark., 2019).

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNE ETKİSİ

Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi için düzenlenen uluslararası insan hakları sözleşmesidir. CEDAW platformlarında, sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve medeni haklar gibi sektörlerde toplumsal cinsiyet eşitliği vurgulanmakla birlikte, son zamanlarda sözleşmeye küresel iklim değişikliği ile ilgili bazı konulardaki kararların dahil edildiği bilinmektedir (CEDAW, 2010). Bu kapsamda kadınların küresel iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan felaketlerde daha fazla etkilendiği, aşırı sıcaklara karşı daha savunmasız oldukları gibi spesifik konulara dikkat çekilmektedir. CEDAW'ın uygulama araçlarından biri olan Pekin Eylem Platformu da küresel iklim değişikliği ile ilgili karar verme süreçlerine kadınların katılımı ve çevre ve iklim değişikliği ile ilgili alanlarda eğitim konularına değinmektedir (UNFCC, 2012).

Uluslararası İklim Müzakereleri bağlamında incelendiğinde; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCC) ve Kyoto Protokolü kapsamında kadınların tüm karar verici organlarda yer almaları ve erkeklerle aynı şekilde gereksinimlerinin karşılanmasını amaçlayan etkili bir küresel iklim değişikliği politikasının oluşturulması için CEDAW, Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu ile uyumlu olacak şekilde yeni adımların atılması gerektiği kararı alınmıştır (UNFCC, 2012). Küresel İklim Değişikliği ile mücadelede Birleşmiş Milletler bünyesinde UNFCC, BM Kyoto Protokolü ve BM Paris Anlaşması halen yürürlükte olan uluslararası iklim anlaşmalarıdır. Çerçeve Sözleşmesi'nde ise 1992 yılından itibaren bir süre toplumsal cinsiyet eşitliğine hiç değinilmemiş olup, bu konuya ilişkin atıflar 2001 yılından itibaren yer almaya başlamıştır. İlk kez UNFCC 7. Taraflar Konferansında Marakeş Uzlaşmaları kararlarında bildirilmiştir (Marrakesh Accords, 2001). Bu çerçevede UNFC 13. Taraflar Konferansında yapılan müzakerede Bali Eylem Planında Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği Modülleri kabul edilmiştir (Talü, 2015).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) de küresel iklim değişikliği ile mücadelede cinsiyete duyarlı toplumsal bir bakış açısını çeşitli ülkelerde gerçekleştirdiği projelere dahil etmeye başlamış olup özellikle uyum politikalarına toplumsal cinsiyetin entegrasyonu için çaba göstermektedir. Benzer şekilde, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından hazırlanan Ulusal Uyum Eylem Programları rehberlerinde, iklim

değişikliğinin kadınların üzerindeki adil olmayan etkileri vurgulanmaktadır. DSÖ, kadınların ve özellikle gebelerin artan sıcaklıklara olan dirençlerinin erkeklere oranla daha fazla etkilendiğini vurgulamakla birlikte iklim değişikliğinin sağlık açısından oluşturduğu yük ile ilgili bilimsel araştırmalar yapılmaya devam edilmektedir (Talu, 2016).

Sonuç olarak uluslararası iklim konularında kırdan küresel düzeye kadar, cinsiyete duyarlı olan iklim değişikliği politikasının oluşturulmasında kadınların önemli aktörler olduğu net bir şekilde bildirilmiştir. Bu politikalar sayesinde kadınların iklim karar süreçlerine katılımının yanı sıra, kadınlar ve erkeklerin iklimin olumlu ve olumsuz sonuçlarından etkilenme durumlarını ortaya koyan vakalar daha çok ilgi çekmeye ve fark edilmeye başlanmış, kadınların iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı ve adaletsiz bir şekilde etkilendikleri bildirilmiştir (Talu, 2016). Son on yılda, toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği konularının anlaşılması ve bu konuların politika ve programlarda ele alınması uluslararası düzeyde daha çok ilgi çekmeye başlamış olsa da küresel iklim değişikliğinin kadınlara ve kız çocuklarına yönelik fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet üzerindeki etkisi halen yeterince ele alınmamaktadır. UNFCC kapsamındaki Paris Anlaşması ve Glasgow Paketi toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınların güçlenmesinin taşıdığı kritik önemi kabul etse de, bu belgeler spesifik olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti ele alan kararları içermemektedir (TCDŞ, 2021).

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN KADINLARA VE KIZ ÇOCUKLARINA YÖNELİK ŞİDDET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Küresel iklim değişikliği, kadınlar ve kız çocuklarının yaşamlarını orantısız şekilde etkilemekte, kaynakları güvence altına alma ve gelir elde etme yetkinliklerini kısıtlamakta, zararlı toplumsal normları ve yapısal eşitsizlikleri körüklemekte, evde ve toplumda gerilim ve stres kaynakları yaratmaktadır (Wozniacka, 2021). Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN)'ne göre, küresel iklim krizi ve hava olaylarının şiddet oranlarını artırdığı ve kadınların ve kız çocuklarının savunmasız hale gelmesine neden olan bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (IUCN, 2020). Birleşmiş Milletler Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Şiddet Özel Raportörü, 2022 raporunda iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik kaybının, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsiyete dayalı her türden şiddeti artırdığını belirtmektedir (UN Special Rapporteur, 2022). Sosyoekonomik istikrarsızlık, yapısal güç eşitsizlikleri, sağlık hizmetlerine erişilememesi, kaynak kıtlığı, güvenlik ve yasa uygulamadaki aksaklıklar ve algılanan stresteki artış nedeniyle hem doğal hem de insan kaynaklı krizler ve felaketlerde cinsiyete bağlı şiddet vakalarında artış gözlenmektedir (Stark ve Ager, 2011).

Kadınlar ve kız çocukları temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ihtiyaç duydukları su, yakacak ve gıda gibi kaynakların toplanmasında primer rol üstlenmektedir (Owren, 2021). Evin geçimini sağlamak ve temel ihtiyaçları sağlamak için dışarıda daha fazla zaman harcayan kadınlar, evle ilgili işlerini yapmakta yetersiz kalmaları sonucunda aile içerisinde gerilim yaşayabilmektedir (Gevers ve ark., 2020). Küresel iklim değişikliği nedeniyle toprakların ve mahsüllerin verimsiz olması, geçim kaynağı olan hayvanlarının ölmesi ve diğer kayıplar erkeklerde evi geçindiren kişi olarak tanımlanan toplumsal cinsiyet rolünü tehlikeye düşürebilmektedir (Smith, 2022). Bunun sonucunda ise erkeklerin kaybettiği otorite ve evi geçindiren rolü yeniden kazanabilmek için şiddete yöneldiği ve daha fazla alkol tüketerek evde yaşayan kadınlara ve kız

çocuklarına daha ağır şekillerde şiddet uyguladığı belirtilmektedir (Gevers ve ark., 2020; Castañeda Camey, 2020). Ayrıca Haiti ve Vietnam'da yaşanan felaket sonrası psikolojik olarak kötü etkilenen erkeklerin artan alkol ve madde kullanımını onaylamayan kadınlar partner şiddetine maruz kalmaktadır (Nguyen ve Rydstrom, 2018).

Erkeklerin değişen ve etkisi azalan toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak cinsiyet bazlı şiddet vakalarının arttığını ortaya koyan pek çok kanıt örneği bulunmaktadır. Meksika'da kuraklık nedeniyle (Ide ve ark., 2021) Pakistan'da ise sel nedeniyle ortaya çıkan gelir kaybı sonucunda erkeklerin güç kaybı ve toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim nedeniyle hayal kırıklığı ve endişe yaşaması gibi durumlar aile içi şiddet vakalarında artışa yol açmıştır (UNEP, 2020). Ayrıca su ve gıda kıtlığının yaşandığı bu zorlu dönemlerde kaynak arayışı amacıyla dışarı çıkmak durumunda kalan kadınların toplumsal cinsiyet kurallarını hiçe saydıkları için birçok fiziksel şiddete uğradığı bilinmektedir (UNEP, 2020). Katrina Kasırgası sonrasında yaşanan şiddet olaylarının etkilerinin incelendiği çalışmalarda, hem kişilerarası hem de kadınlara yönelik yakın partner şiddetinin arttığı öne sürülmektedir (Harville ve ark., 2011; Picardo ve ark., 2010; Thornton ve ark., 2007). Schumacher ve ark.'nın (2010) yaptığı çalışma sonucunda, fiziksel mağduriyetin kadınlar için %4,2'den %8,3'e çıktığını bildirmiştir (Schumacher ve ark., 2010). Benzer şekilde Mitch Kasırgası sonrasında birçok aile içi şiddet olaylarının güç veya kontrol kaybı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği normları ve günlük stres artışı gibi faktörlere bağlı olarak yerinden edilmiş kadınlar tarafından bildirilme sıklığında artış gözlemlendiği belirtilmektedir (Bermudez ve ark., 2019). 2012 ve 2013 yıllarında Doğu Azerbaycan, Buşehr ve Mazandaran olmak üzere İran'ın üç etkilenen bölgesinde yaşanan deprem felaketleri sonrası yaşanan keder ve stres nedeniyle eşler arasındaki cinsel temasın azalmasının yakın partner şiddetini tetiklediği bildirilmektedir (Sohrabzadeh, 2016).

Hindistan'da meydana gelen siklonların etkilerini araştıran bir çalışmada kadınlara yönelik fiziksel partner şiddeti oranlarının siklon ile pozitif bir ilişkisi olduğu öne sürülmektedir (Rai ve ark., 2021). Sel baskınlarında kadınların savunmasızlığını araştıran nicel çalışmalarda, bildirilen fiziksel yakın partner şiddetinde artış olduğu belirtilmektedir (Madhuri, 2016; Allen ve ark., 2021). Avustralya'daki 2009 yılında yaşanan ve Kara Cumartesi olarak anılan orman yangınlarına ilişkin verilerde, bu yangından etkilenen kadın topluluklarının etkilenmeyen topluluklara göre daha yüksek düzeyde şiddete maruz kaldığı bildirilmektedir (Molyneaux ve ark., 2019; Parkinson ve Zara, 2013). Ayrıca Sri Lanka'daki felaket sonrası sığınma alanlarında yer alan kamplarda erkeklerin eşlerinin bacaklarını kesme veya ateşe verme gibi ağır şiddet biçimlerini uyguladıkları rapor edilmiştir (Fisher ve Women, 2010). Konut kaybı sonucu toplu alanlarda yaşayan kadınların kendilerine şiddet uygulayan eski partnerleriyle yeniden temas kurma risklerinin bulunduğu ve yaşanan felaketler sonrasında nispeten güvende kalmak için eski partnerleriyle tekrar yaşamaya başlamaları yakın partner şiddetinde çıkmaz bir döngüye neden olmaktadır (Parkinson ve Zara, 2013; Yoshihama ve ark., 2019; Parkinson, 2019). Küresel iklim değişikliği sonrasında yaşanan kriz durumları fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet vakalarını artırmanın yanı sıra, erken yaşta evlilikler ve cinsel sömürü gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak ortaya çıkan sorunlara da yol açabilmektedir (Sohrabzadeh, 2016).

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLER VE CİNSEL SÖMÜRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Küresel iklim değişikliğinin bir diğer olumsuz etkisi ise çocuk yaşta evlilikler ve cinsel istismar/sömürüye yol açmasıdır. Sığınma barınakları ve yerinden edilme kampları gibi geçici barınma yerlerinde mahremiyet ve güvenlik eksikliği, tecavüz, taciz ve istenmeyen cinsel temas da dahil olmak üzere yüksek oranda birçok farklı cinsel istismara yol açmaktadır. Bangladeş'te ise bazı erkeklerin kadınlara ulaşmak ve tacizde bulunmak için topluluk alanlarında yaşayan bireylerin gıda gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya destek vermek amacıyla görev alan yardım görevlisi gibi davrandıkları bilinmektedir (Rezwana ve Pain, 2020).

Küresel iklim değişikliğinin yol açtığı doğal afetler ve hava olayları sonrasında durumda kalan aileler kız çocuklarını evlendirmeye ikna ederek hatta zorlayarak çocuk yaşta evlilik yapmayı bu zorlu durumdan bir kaçış yolu olarak görmektedir. Bangladeş'teki Roanu Kasırgası üzerine yapılan vaka çalışmasından elde edilen nitel veriler, kasırgaların hemen öncesinde, sırasında ve sonrasında zorla evlendirme ve insan ticaretiyle doğrudan ve dolaylı ilişkilerin varlığı bu durumu destekler niteliktedir (Rezwana ve Pain, 2020). Kasırgalara ve sellere yatkın bölgeleri araştıran karma yöntemli iki çalışma sonuçlarında da, iklim krizleri ile erken yaşta yapılan evlilik oranları arasında pozitif bir ilişki olduğu öne sürülmektedir (Asadullah ve ark., 2020; Ahmed ve ark., 2019). Aynı çalışmada erken yaşta yapılan evliliklerdeki bu artışın, çevresel tahribatın verdiği zarara bağlı masrafları en aza indirmek ve evli olmayan kız çocuklarının cinsel istismara maruz kalma riski nedeniyle ailenin itibarının zarar görmesini önlemek için bir başa çıkma stratejisi olarak görüldüğüne dikkat çekilmektedir (Ahmed ve ark., 2019). Bir babanın aktardığı "2013 kasırgası mal varlığımın (ev, hayvanlar, mobilya, para vs.) çoğunu yok etti ve çaresizlikten ne yapacağımı bilmiyorum. Evlenmemiş en küçük kızımın (on sekiz yaşın altında) temel ihtiyaçlarını karşılayamadığım için çok kötü hissediyorum. Eğer kızlarımın hepsini evlendirirsem maddi yükümü hafifletebileceğimi düşünüyorum." sözleri bunu destekler niteliktedir (Ahmed ve ark., 2019). Yapılan çalışmalarda sel olayları ile erken evlilik vakaları arasındaki ilişkinin varlığı öne sürülmektedir (Asadullah ve ark., 2020; Ahmed ve ark., 2019). Bangladeş'te 1998 ve 2004 sel felaketleriyle eş zamanlı olarak erken yaşta yapılan evlilik vakalarında artışlar gözlemlenmiştir (Asadullah ve ark., 2020). On üç yaşındaki bir kız çocuğu "Annem ve babam aşırı yoksulluk içerisindeydi ve evimiz sık sık sular altında kalıyordu. Babamın ölümünden sonra iş için Dakka'ya gittim. Bir gün amcam aradı ve annemin hasta olduğunu söyleyerek memlekete geri dönmem için ısrar etti. Eve döndüğünde amcamın yalan söylediğini gördüm. Sonrasında ise annem kendi onuru ve itibarını korumak için beni evlenmeye zorladı." sözleriyle yaşadığı zorluklara dikkat çekmektedir (Asadullah ve ark., 2020). Güney Asya ve İran'da yapılan çalışmalar, felaket sonrası yoksulluk nedeniyle genç kızların erken yaşta zorla evlendirilme oranlarının arttığını doğrulamaktadır (Rezwana ve Pain, 2020).

Ailedeki erkek bireylerin ise gıda kıtlığına çözüm aramak ve para kazanmak için başka şehirlere hatta uzak ülkelere gitmesi sonucunda evde yalnız kalan kadınlar ve kız çocukları daha savunmasız bir hale gelerek cinsel istismar/ sömürüye açık hale gelmektedir. Ebeveynleri tarafından yalnız kalan genç kızların cinsel istismar korkusu ve kaygı yaşayabilmektedir (Madhuri, 2016). On altı yaşındaki bir kız çocuğu "Su baskınları daha

korkutucuydu çünkü çok sayıda kimliği belirsiz serseri ve haydut tekneleriyle ortalıkta dolaşp, kızları taciz ediyorlardı.” Sözleriyle yaşadıkları korkuyu aktarmaktadır (Rashid ve Michaud, 2000). Kadınlar ve kız çocukları gıda veya su temin etmek için daha sık ve uzun yolculuklar yapmak zorunda kaldığında, halka açık ve/veya tenha alanlarda cinsel istismar riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Literatür incelendiğinde; Bangladeş, Haiti ve Sri Lanka’daki bazı işverenlerin çaresiz kalan ve iş arayan kadınlara iş verme karşılığında cinsel birliktelik teklif ettikleri bilinmektedir (Logie ve ark., 2017; Bermudez ve ark., 2019; Rees ve ark., 2005). Bununla birlikte iklim değişikliğine bağlı ortaya çıkan afet dönemlerinde, zorunlu göçler veya yerinden edilme de dahil olmak üzere kadınlar ve kız çocukları daha fazla cinsel istismar/sömürüye maruz kalmaktadır (Tanyag, 2018). Hayatta kalabilmek için başka yerlere göç etmek durumunda kalmaları ve kamplarda veya mahremiyetin sağlanmasının zor olacağı başka herhangi bir yerde yaşamaya zorlanmaları onları cinsel istismara karşı daha savunmasız bir hale getirmektedir. Kadınlar ve kız çocukları, barınaklar, çadırlar veya kamplarda uyku, banyo yapma ve giyinme sırasında yüksek düzeyde cinsel istismar/ sömürüye maruz kalmaktadır (UNHCR, 2003). Bir çalışmada, erken yaşta görülen gebeliklerin kamp alanlarındaki tecavüz vakalarıyla ilişkili olduğu ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu tarafından, Filipinler’de cinsel istismar ve taciz amacıyla insan ticaretinin arttığı tespit edildiği belirtilmektedir (Tanyag, 2018). UNESCO, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden kadınların daha fazla etkilendiğine ve zorunlu göç sırasında ve yakacak ve yiyecek arayışında sorumlulukları nedeniyle cinsel ticaret, taciz ve tecavüze maruz kaldıklarına dikkat çekmektedir (UNESCO, 2016). Aynı zamanda dünyanın birçok yerinde, kadınlar ve kız çocukları genellikle ev için su getirmek ve yakacak odun toplamak gibi günlük görevleri yerine getirmektedirler. Kuraklık, orman tahribatı ve seller sonucu yakın çevredeki kaynaklar tükendiğinde, kadınlar bu ihtiyaçları karşılamak için daha uzak kaynaklara ulaşmak zorunda kalmakta (Cwienk ve ark., 2020) ve daha uzak mesafelere yürümek cinsel saldırı olasılığını artırmaktadır (Birch-Jeffrey, 2019; Gevers ve ark., 2019).

İklim değişikliğinin neden olduğu erken yaşta evlilikler ve cinsel sömürüye yönelik kanıtlar incelendiğinde, Etiyopya’daki bazı ailelerin kuraklığın neden olduğu olumsuzluklarla baş etmelerini sağlamak amacıyla besi hayvanı karşılığında kız çocuklarının erken yaşta evlendirildiği görülmektedir (BMOCHA, 2017). Bangladeş’teki Roanu Kasırgası üzerine yapılan bir vaka çalışmasından elde edilen nitel veriler, kasırgaların hemen öncesinde, sırasında ve sonrasında zorla evlendirme ve insan ticareti arasında doğrudan ya da dolaylı olarak bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Rezwana ve Pain, 2020). Bildirilen vakaların çoğunda hayatta kalan kadınlar barınaklardaki güvenlik eksikliğinin kamusal boyutlarını “Sığınma evi bizim için güvenli değil. Yedi sekiz farklı köyden gençler aynı barınakta kalıyor, hatta genç kadınlar ve kız çocukları ile alay ediyor, onlara dokunup taciz etmeye çalışıyorlar. Barınaklarda kalmaktan korkuyorum ve henüz ergenlik döneminde olan kızımı barınma evlerine götürmek yerine evimde kalıyorum.” sözleri ile vurgulamaktadır (Rezwana ve Pain, 2020). Sahra Altı Afrika ülkesinde 83.990 kadından elde edilen Nüfus ve Sağlık Araştırmaları verilerine dayanarak yapılan bir çalışmada şiddetli kuraklık ile cinsel istismar vakalarının pozitif bir ilişkisi olduğu belirtilmektedir (Epstein ve ark., 2020). Yapılan başka bir çalışmada, 2010 depreminden sonra Port-au-Prince’te 10.813 kadının cinsel saldırıya uğradığı rapor edilmektedir (Kolbe ve ark., 2010). Haiti’de erkeklerin

kadınları ağır şekilde yaralamak ve tecavüz etmek amacıyla kırık misket ve paket lastiği kullandıkları belirtilmektedir (Rahill ve ark., 2015).

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN KADINLARIN EKONOMİK GÜCÜNE ETKİSİ

Küresel iklim değişikliği, doğal ve insan yapımı sistemleri benzeri görülmemiş bir oranda etkilemektedir. Küresel iklim değişikliğinin sosyoekonomik etkileri, uyum kapasitelerine bağlı olarak bölgeler ve ekonomik sektörler arasında farklılık göstermektedir (Dasgupta ve ark., 2021). Kıyı bölgelerindeki gibi bazı popülasyonlar doğal çevredeki değişikliklerden doğrudan etkilenirken, diğer savunmasız nüfuslar, sosyoekonomik ortamlarının çeşitli yönlerinde meydana gelen değişiklikler yoluyla iklim değişikliğinin etkilerinden demografik değişim veya göçler gibi dolaylı olarak olumsuz etkilenmektedir (Casey ve ark., 2019; Shayegh, 2017). İşgücü piyasalarında artan sıcaklıklar, tarım ve inşaat gibi ısıya yüksek oranda maruz kalan endüstrilerde çalışma saatlerinde doğrusal olmayan bir azalma ortaya çıkmaktadır (Antonelli ve ark., 2020). Gerçekleşen işgücü arzındaki bu azalma fiziksel olarak gösterilen emeğin fazla olduğu yoğun endüstrilerin genel verimliliğini etkileyebilmektedir (Shayegh, 2017). Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınlar fizyolojik olarak yüksek sıcaklıklara daha duyarlıdır ve ısı stresine daha az toleranslıdır (Desai ve Zhang, 2021; Reggers, 2019).

Yüksek sıcaklıklara maruz kalmak aynı zamanda doğum kusurlarına ve kadın sağlığını doğrudan etkileyen diğer üreme komplikasyonlarına da yol açmaktadır. Ek olarak gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar, anemi ve yetersiz beslenme oranlarının yüksek olması nedeniyle iklim değişikliğinin etkilerine karşı düşük eğitim ve sosyoekonomik durumları nedeniyle sosyoekonomik açıdan daha savunmasız hale gelmektedir (Ylipaa ve ark., 2019; Huyer ve ark., 2020). Shayegh ve Dasgupta'nın (2024) Güney Afrika'da iklim değişikliği, işgücü mevcudiyeti ve cinsiyet eşitsizliğinin geleceğini Güney Afrika'da 2008'den 2017'ye kadar ulusal temsili beş dalga mikro araştırma verisini kullanarak inceledikleri çalışmada, yüksek vasıflı işgücünün mevcudiyeti iklim değişikliğine karşı duyarsız olduğunu, fakat yüksek sıcaklıkların özellikle kadınlar arasındaki düşük vasıflı işgücünün çalışma saatleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu belirlemiştir. Dela Torre-Castro ve ark.'nın (2022) Doğu Afrika deniz manzaralarında kadınlar ve iklim değişikliğine uyum sağlama kapasitesini inceledikleri çalışmada, Zanzibar'da yaşayan kadınların uyum kapasitesinin nispeten düşük olduğunu, yoksulluğun arttığını ve geçim kaynağı olan kırmızı alglerin deniz yosunu tarımına çok yüksek derecede bağımlı olduklarını, kırmızı alglerin düşük gelir sağlayan bir geçim kaynağı olduğu ve hali hazırda iklim değişiminden ciddi şekilde etkilendiğini göstermektedir. Allen ve ark.'nın (2021) Kenyalı kadınların iklim değişikliğinin maliyetini karşılamasına yönelik yaptıkları çalışmada, Kenya'da iklim değişikliğinin sonucu olarak yağmurlu mevsimde yağışların arttığı, kurak mevsimde sıcaklıkların yükseldiği, seller ve kuraklıkların meydana gelmesiyle birlikte kadınların tarımda çalışmasından dolayı gelir kaybı yaşadığı belirtilmiştir. Nyahunda ve ark.'nın (2021) Güney Afrika'nın kırsal topluluklarında iklim değişikliği söyleminde kadınların deneyimlediği güvenlik açıkları ve eşitsizlikleri inceledikleri çalışmada, kırsal bölgede yaşayan kadınların iklim değişikliği söylemindeki çeşitli kırılmalıklar ve eşitsizliklerden etkilendiğini ve bunların etkili adaptasyonlarına engel teşkil ettiğini, zayıflıklar ve eşitsizlikler ile birlikte arazi ve mülkiyet haklarının

eksikliğini, karar alma süreçlerinde ayrımcılık yaşandığını ve yoksulluk düzeyinin arttığına yönelik sonuçlar ortaya koyulmuştur.

SAĞLIK PROFESYONELLERİNİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAĞLAMINDA KADINLARA VE KIZ ÇOCUKLARINA YÖNELİK TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNDE ROL VE SORUMLULUKLARI

Gelişen dünyanın sonucu olarak ortaya çıkan küreselleşme, sağlığın sosyal bileşenleri olan ekonomik, politik, kültürel ve teknolojik alanlarda değişimlere ve eşitsizliklere neden olmakta ve bu değişimlerin sağlığı olumsuz yönde etkilediğine ilişkin araştırma kanıtları bulunmaktadır (Nutbeam ve Lloyd, 2021). Sağlığın sosyal belirleyicilerini tespit etmek ve etkileyen değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan araştırma sonuçlarında sağlık profesyonellerine; toplumsal rollere ve mesleki sorumluluklara ek olarak entelektüel sorumluluklarda yüklenmektedir. Multidisipliner sağlık ekibinin profesyonel üyesi olan hemşirelerin yönetmeliklerle belirlenmiş rolleri ve sağlığı geliştirici/koruyucu hizmetlerdeki sorumlulukları bulunmaktadır. Ek olarak, uluslararası bildiriler ve Uluslararası Hemşireler Birliği'nin hemşirelik mesleğinin gelişen rolleri üzerine yaptığı vurgular ile hemşireliğin mesleki, toplumsal ve entelektüel sorumluluklarına dikkat çekilmektedir (Nutbeam ve Lloyd, 2021; Oskay ve ark., 2018).

Hemşireliğin rol ve sorumluluklarına güncel olarak en fazla vurgu yapılan alan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)'dir. Birleşmiş Milletler tarafından 2030 yılı kapsamında hedef olarak belirlenen SKH, ülkelerin mevcut durumları göz önüne alarak ortak ihtiyaçlarını ve ilgilerini temel alana konumlandırması ile 17 maddede açıklanmıştır. Bu maddeler kapsamında hemşireliğin toplumu güçlendirici rollerini daha aktif kullanması çok önemlidir (Çürük ve Odacı, 2023). Özellikle küresel iklim değişiklikleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerinde ve küresel çağrıda topluma ve mevcut olan/olası sorunların çözümüne odaklanması, mevcut sorunları belirtmesi, erdemli davranışlar göstermesi, olumlu ve sağlıklı iletişim yollarını tercih etmesi ve mesleğin değerlerini kapsayan bakış açısını toplumun sesine yöneltmenin bir yolu olarak görmesi hemşirelerin önemli rol ve sorumlulukları arasındadır (Çürük ve Odacı, 2023; Dos Santos ve ark., 2023; Lindsey, 2020; Harris ve ark., 2022). Bu iki küresel çağrıda önemli rollere sahip olan hemşireler, iklim değişiklikleri konusunda bireylerde farkındalık oluşturmak ve çevresel duyarlılıklarını arttırmak için önemli bir konumdadırlar. Bununla beraber hemşireler küresel iklim kriziyle mücadelede toplumsal cinsiyete duyarlı politika geliştirmede lobicilik faaliyetleri de sürdürmelidir. Küresel iklim değişikliğinin oluşturduğu problemlerde kadın ve kız çocuklarını güçlendirme, kadın ve kız çocuklarını sosyal ve sağlık politikalarına dahil etme, kadın ve kız çocuklarının haklarını savunma sorumlulukları bulunmaktadır. Ek olarak, hemşirenin sağlık/hasta bireye bakım vermek kadar gezegen hemşireliği kapsamında kadın ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde toplum merkezli yaklaşım yaparak toplum fikrini etkilemenin, kanıt temelli bilgi sağlamanın ve hemşirelik profilini sorumlu şekilde geliştirmenin, politika yapıcılara da ulaşabilmek noktasında faydalı olacağı öngörülmektedir (Tekin ve Korkmaz, 2022). Sonuç olarak, hemşirelerin küresel iklim krizi ile toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri arasındaki ilişkiyi anlaması, neden-sonuç ilişkisi kurarak analiz etmesi ve çözüme ulaşabilmek için eyleme geçmesi önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, insan güvenliği perspektifi, küresel iklim değişikliğinin kadınların hayatını hem ani gelişen afetler, çatışmalar ve zorla yerinden edilme şeklinde etkilediğini, hem de kadınların sadece kadın oldukları için yaşadıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti (aile içi şiddet, cinsel şiddet, ekonomik ve psikolojik şiddet, erken yaşta ve zorla evlilikler gibi) artırdığını görmemizi sağlamaktadır. Yerinden edilme, sağlık riskleri ve gıda güvensizliği gibi insan güvenliğine yönelik iklim değişikliğiyle ilgili tehditler, çatışmayla bağlantılı toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin geleneksel kavramların dışında kalsa da kadınların mevcut yüklerini artırmakta ve kriz öncesinde yerleşmiş cinsiyet eşitsizliğini şiddetlendirmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, kadın sağlığı ve hastalıkları hemşirelerinin gelecekteki küresel iklim değişikliğinin etkilerini değerlendiren senaryolara cinsiyeti dahil etmenin önemini vurgulamaları, Türk toplumunun kültürel özellikleri göz önüne alınarak kadınlara ve kız çocuklarına farkındalık kazandırmaları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik eğitim ve seminerler vermeleri, nüfus tabanlı araştırmalar ile kadınların küresel iklim değişikliğinin toplumsal cinsiyete etkisini ortaya koyarak SWOT analizi ile girişimleri planlamaları, iklime dirençli kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan politikalarda yer almaları ve kanıt düzeyi yüksek bilimsel çalışmalar yapması önerilmektedir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abedin, M.A., Habiba, U., Shaw, R. (2013). Gender and Climate Change: Impacts and Coping Mechanisms of Women and Special Vulnerable Groups. In: Shaw, R., Mallick, F., Islam, A. (eds) Climate Change Adaptation Actions in Bangladesh. Disaster Risk Reduction. Springer, Tokyo. https://doi.org/10.1007/978-4-431-54249-0_10
- Ahmed, K.J., Haq, S.M.A. & Bartiaux, F. (2019). The nexus between extreme weather events, sexual violence, and early marriage: a study of vulnerable populations in Bangladesh. *Popul Environ* 40, 303–324. <https://doi.org/10.1007/s11111-019-0312-3>
- Allen, E. M., Munala, L., & Henderson, J. R. (2021). Kenyan women bearing the cost of climate change. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(23), 12697. <https://doi.org/10.3390/ijerph182312697>
- Antonelli, C., Coromaldi, M., Dasgupta, S., Emmerling, J., & Shayegh, S. (2021). Climate impacts on nutrition and labor supply disentangled – an analysis for rural areas of Uganda. *Environment and Development Economics*, 26(5–6), 512–537. <https://doi.org/10.1017/s1355770x20000017>
- Asadullah, M. N., Islam, K. M. M., & Wahhaj, Z. (2021). Child marriage, climate vulnerability and natural disasters in coastal Bangladesh. *Journal of biosocial science*, 53(6), 948–967. <https://doi.org/10.1017/S0021932020000644>
- Bell, J. E., Brown, C. L., Conlon, K., Herring, S., Kunkel, K. E., Lawrimore, J., & et al. (2018). Changes in extreme events and the potential impacts on human health. *Journal of the Air & Waste Management Association*. 68(4), 265–287. <https://doi.org/10.1080/10962247.2017.1401017>
- Bermudez, L. G., Stark, L., Bennouna, C., Jensen, C., Potts, A., Kaloga, I. F., & et al. (2019). Converging drivers of interpersonal violence: Findings from a qualitative study in post-hurricane Haiti. *Child abuse & neglect*, 89, 178–191. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.01.003>

- Birch-Jeffrey, S. (2019). Women pastoralists feel the heat of climate change. *Africa Renewal*. <https://www.un.org/africarenewal/magazine/august-november-2019/women-pastoralists-feel-heat-climate>
Erişim Tarihi: 25.06.2024
- BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA). (2017). Horn of Africa: A call for action. (Afrika Boynuzu: Eylem Çağrısı) https://reliefweb.int/sites/%20reliefweb.int/files/resources/HOA_CALL_FOR_ACTION_Leaflet_Feb2017_1.pdf Erişim Tarihi: 25.06.2024
- Boyd, E. (2002). The Noel Kempff project in Bolivia: Gender, power, and decision-making in climate mitigation. *Gender & Development*, 10(2), 70–77. <https://doi.org/10.1080/13552070215905>
- CARE International (2020), *Suffering In Silence: The 10 most under-reported humanitarian crises of 2019*; available at: *Suffering in Silence IV - CARE; Women and girls are among the most impacted by extreme disasters, says CARE and UN Women Kenya | Care International care-international.org* Erişim Tarihi: 24.05.2024
- Casey, G., Shayegh, S., Moreno-Cruz, J., Bunzl, M., Galor, O., & Caldeira, K. (2019). The impact of climate change on fertility. *Environmental Research Letters*, 14(5), 054007. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2018.12.002>
- Castañeda Camey, I., Sabater, L., Owren, C., & Boyer, A. E. (2020). Gender-based violence and environment linkages: The violence of inequality. Gland, Switzerland: International Union for Conservation of Nature (IUCN). <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2020-002-En.pdf> Erişim Tarihi: 25.06.24
- CEDAW (2018), “General Recommendation no. 37 on Gender-Related Dimensions of Disaster Risk Reduction in the Context of Climate Change”, CEDAW/C/GC/37, <http://digitallibrary.un.org/record/1626306> Erişim Tarihi: 24.06.24
- CEDAW (2010), Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamında alınan Tarafların Öz/Çekirdek Yükümlülükleri Hakkında 28. No.lu Genel Tavsiye Kararı.
- Cerna-Turoff, I., Fischer, H. T., Mayhew, S., & Devries, K. (2019). Violence against children and natural disasters: A systematic review and meta-analysis of quantitative evidence. *PloS one*, 14(5), e0217719. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0217719>
- Charbit, Y. (2018). Women As Actors in Addressing Climate Change. In: Riley, N., Brunson, J. (eds) *International Handbook on Gender and Demographic Processes*. International Handbooks of Population, vol 8. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-024-1290-1_21
- Cwienk, J. (2020). Climate change leads to more violence against women, girls. *Environment*. <https://www.dw.com/en/women-climate-changesexual-violence-iucn/a-524492> Erişim Tarihi: 26.06.2024
- Çürük, M., & Odacı, N. Toplumsal cinsiyet perspektifinden iklim krizi ve hemşirenin rolleri. II. Uluslararası III. Ulusal Kadın Sağlığı Hemşireliği Kongresi, Ankara, Türkiye, 21-23 Aralık 2023, ss.472
- Dankelman, I. (2002). Climate change: Learning from gender analysis and women's experiences of organising for sustainable development. *Gender & Development*, 10(2), 21–29. <https://doi.org/10.1080/13552070215899>
- Dasgupta, S., van Maanen, N., Gosling, S. N., Piontek, F., Otto, C., & Schleussner, C. F. (2021). Effects of climate change on combined labour productivity and supply: an empirical, multi-model study. *The Lancet. Planetary health*, 5(7), e455–e465. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00170-4](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00170-4)
- De la Torre-Castro, M., Lindström, L., Jiddawi, N. S., Pike, F., & Max, A. (2022). Women and adaptive capacity to climate change in East African seascapes–Zanzibar as an example. *Frontiers in Marine Science*, 9, 931883. <https://doi.org/10.3389/fmars.2022.931883>
- Desai, Z., & Zhang, Y. (2021). Climate Change and Women's Health: A Scoping Review. *GeoHealth*, 5(9), e2021GH000386. <https://doi.org/10.1029/2021GH000386>
- Dos Santos, O. P., Melly, P., Joost, S., & Verloo, H. (2023). Climate change, environmental health, and challenges for nursing discipline. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(9).

- Epstein, A., Bendavid, E., Nash, D., Charlebois, E. D., & Weiser, S. D. (2020). Drought and intimate partner violence towards women in 19 countries in sub-Saharan Africa during 2011-2018: A population-based study. *PLoS medicine*, 17(3), e1003064. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003064>
- Fisher S. (2010). Violence against women and natural disasters: findings from post-tsunami Sri Lanka. *Violence against women*, 16(8), 902–918. <https://doi.org/10.1177/1077801210377649>
- Gevers, A., Musuya, T., & Bukuluki, P. (2020). Why climate change fuels violence against women. (İklim değişikliği kadınları yönelik şiddeti neden körükler?) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP).
- Harville, E. W., Taylor, C. A., Tesfai, H., Xu Xiong, & Buekens, P. (2011). Experience of Hurricane Katrina and reported intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*, 26(4), 833–845. <https://doi.org/10.1177/0886260510365861>
- Harris, O. O., Bialous, S. A., Muench, U., Chapman, S., & Dawson-Rose, C. (2022). Climate change, public health, health policy, and nurses training. *American journal of public health*, 112(S3), S321-S327.
- Howard, P., & Livermore, M.A. (2019). Sociopolitical feedbacks and climate change. *Harvard Environmental Law Review*, 43(1). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3348046> Erişim Tarihi: 20.06.2024
- Huyer, S., Acosta, M., Gumucio, T., & Ilham, J. I. J. (2020). Can we turn the tide? Confronting gender inequality in climate policy. *Gender & Development*, 28(3), 571–591. <https://doi.org/10.1080/13552074.2020.1836817>
- Ide, Tobias, Marisa O. Ensor, Virginie Le Masson ve Susanne Kozak (2021), “Gender in the Climate-Conflict Nexus: ‘Forgotten’ Variables, Alternative Securities, and Hidden Power Dimensions”, *Politics and Governance*, 9 (4): 43- 52.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). (2015) Unseen, unheard: Gender-based violence in disasters https://www.ifrc.org/Global/Documents/Secretariat/201511/1297700_GBV_in_Disasters_EN_LR2.pdf Erişim Tarihi: 22.06.2024
- Ikeda, K. (1995). Gender Differences in Human Loss and Vulnerability in Natural Disasters: A Case Study from Bangladesh. *Indian Journal of Gender Studies*, 2(2), 171-193. <https://doi.org/10.1177/097152159500200202>
- IPCC. (2012). (International Panel on Climate Change). Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation. Special report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change; p. 582. <https://www.ipcc.ch/report/managing-the-risks-of-extreme-events-and-disasters-to-advance-climate-change-adaptation/> Erişim Tarihi: 23.06.2024
- IUCN (2020). IUCN Information Note on Gender-Based Violence and Environment Linkages During COVID-19. Second edition: November 2020. Gland, Switzerland: IUCN. <https://genderandenvironment.org/gender-based-violence-and-environment-linkages-during-covid-19-information-note-second-edition-november-2020/> Erişim Tarihi: 22.06.2024
- Kızmaz, Z. (2021). İklim değişikliğinin kırsal alandaki etkisi ve alternatif arayışlar: sosyolojik bir yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 431-453.
- Kolbe, A. R., Hutson, R. A., Shannon, H., Trzcinski, E., Miles, B., Levitz, & et al. (2010). Mortality, crime and access to basic needs before and after the Haiti earthquake: a random survey of Port-au-Prince households. *Medicine, conflict, and survival*, 26(4), 281–297. <https://doi.org/10.1080/13623699.2010.535279>
- Lindsey, L. L. (2020). *Gender: Sociological Perspectives*. Routledge.
- Logie, C. H., Daniel, C., Ahmed, U., & Lash, R. (2016). 'Life under the tent is not safe, especially for young women': understanding intersectional violence among internally displaced youth in Leogane, Haiti. *Global health action*, 10(sup2), 1270816. <https://doi.org/10.1080/16549716.2017.1270816>
- Madhuri. (2016). The Impact of Flooding in Bihar, India on Women: A Qualitative Study. *Asian Women*, 32(1), 31-52. <https://doi.org/10.14431/aw.2016.03.32.1.31>

- Marrakesh Accords Decision. (2001). Improving the participation of women in the representation of Parties in bodies established under the United Nations Framework Convention on Climate Change and the Kyoto Protocol.
- Masson, L., Lim, S., Budimir, M. (2016). Disasters and violence against women and girls: Can disasters shake social norms and power relations? Overseas Development Institute Working Paper. 22p, 2016. Available: <https://www.refworld.org/pdfid/583c0c744.pdf> Erişim Tarihi: 22.06.2024
- Memiş, O. B. (2023). İklim değişikliği ve sosyal adalet: sosyal politika ve dayanıklılık çerçevesinden bir inceleme. Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(2), 20-37.
- Molyneaux, R., Gibbs, L., Bryant, R. A., Humphreys, C., Hegarty, K., Kellett, C., & Forbes, D. (2019). Interpersonal violence and mental health outcomes following disaster. *BJPsych open*, 6(1), e1. <https://doi.org/10.1192/bjo.2019.82>
- Nguyen, H., & Rydström, H. (2018). Climate Disaster, Gender, and Violence: Men's Infliction of Harm upon Women in the Philippines and Vietnam. *Women's Studies International Forum*, 71, 56-62. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2018.09.001>
- Nutbeam, D., & Lloyd, J. E. (2021). Understanding and responding to health literacy as a social determinant of health. *Annu Rev Public Health*, 42(1), 159-73.
- Nyahunda, L., Makhubele, J. C., Mabvurira, V., & Matlakala, F. K. (2021). Vulnerabilities and inequalities experienced by women in the climate change discourse in South Africa's rural communities: implications for social work. *The British Journal of Social Work*, 51(7), 2536-2553.
- Oskay, Ü., Büyükyılmaz, F., Ünalı-Baydın, N., Karaman, A., Yılmaz, B., & Akyüz, F. (2018). Uluslararası Hemşireler Birliği teması'na genel bakış. *FNJN*, 26(1), 69-78.
- Owren, C. (2021). Understanding and addressing gender-based violence as part of the climate emergency. CSW66 Expert Group Meeting Paper. UN Women. Available at: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/66/EGM/Expert%20Papers/Cate%20OWREN_CS66%20Expert%20Paper.pdf Erişim Tarihi: 20.06.2024
- Oxfam International (2005), "The tsunami's impact on women", <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/115038/bn-tsunami-impact-on-women-250305-en.pdf;jsessionid=B2BC5D4D49C81841C66B6422FFE3AE73?sequence=1> Erişim Tarihi: 18.06.2024
- Parkinson, D., & Zara, C. (2013). The hidden disaster: domestic violence in the aftermath of natural disaster. *Aust J Emerg Manag*, 28:28-35. <https://ajem.infoservices.com.au/items/AJEM-28-02-09> Erişim Tarihi: 18.06.2024
- Parkinson, D. (2019). Investigating the Increase in Domestic Violence Post Disaster: An Australian Case Study. *Journal of interpersonal violence*, 34(11), 2333-2362. <https://doi.org/10.1177/0886260517696876>
- Picardo, C. W., Burton, S., Naponick, J., & Katrina Reproductive Assessment Team (2010). Physically and sexually violent experiences of reproductive-aged women displaced by Hurricane Katrina. *The Journal of the Louisiana State Medical Society: official organ of the Louisiana State Medical Society*, 162(5), 282-290.
- Rahill, G. J., Joshi, M., Lescano, C., & Holbert, D. (2015). Symptoms of PTSD in a sample of female victims of sexual violence in post-earthquake Haiti. *Journal of affective disorders*, 173, 232-238. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2014.10.06>
- Rai, A., Sharma, A.J., & Subramanyam, M.A. (2021). Droughts, cyclones, and intimate partner violence: a disastrous mix for Indian women. *Int J Disaster Risk Reduct*. 53. <https://doi.org/10.1101/2020.06.29.20142893>
- Rashid, S. F., & Michaud, S. (2000). Female adolescents and their sexuality: notions of honour, shame, purity and pollution during the floods. *Disasters*, 24(1), 54-70. <https://doi.org/10.1111/1467-7717.00131>
- Rees, S., Pittaway, E., & Bartolomei, L. (2005). Waves of violence - Women in post-tsunami Sri Lanka. *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies*, 19-27.

- Reggers, A. (2019). Climate Change is not Gender Neutral: Gender Inequality, Rights and Vulnerabilities in Bangladesh. In *Confronting climate change in Bangladesh: Policy Strategies for Adaptation and Resilience*. Springer, Cham, 28:103- 118. https://doi.org/10.1007/978-3-030-05237-9_8
- Rezwana, N., & Pain, R. (2021). Gender-based violence before, during, and after cyclones: slow violence and layered disasters. *Disasters*, 45(4), 741–761. <https://doi.org/10.1111/disa.12441>
- Schumacher, J. A., Coffey, S. F., Norris, F. H., Tracy, M., Clements, K., & Galea, S. (2010). Intimate partner violence and Hurricane Katrina: predictors and associated mental health outcomes. *Violence and victims*, 25(5), 588–603. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.25.5.588>
- Shayegh, S. (2017). Outward migration may alter population dynamics and income inequality. *Nature Climate Change*, 7(11), 828–832. <https://doi.org/10.1038/nclimate3420>
- Shayegh, S., & Dasgupta, S. (2022). Climate change, labour availability and the future of gender inequality in South Africa. *Climate and Development*, 16(3), 209–226. <https://doi.org/10.1080/17565529.2022.2074349>
- Sipahioğlu, B. Ö. (2022). Küresel iklim değişikliğinin bir sonucu olarak iklim göçü. *Akademik Hassasiyetler*, 9(20), 543-565.
- Smith, Elizabeth S. (2022), “Gender Dimensions of Climate Insecurity”, <https://sipri.org/publications/2022/sipri-insights-peace-and-security/genderdimensions-climate-insecurity> Erişim Tarihi: 20.06.2024
- Sohrabizadeh S. (2016). A Qualitative Study of Violence Against Women after the Recent Disasters of Iran. *Prehospital and disaster medicine*, 31(4), 407–412. <https://doi.org/10.1017/S1049023X16000431>
- Stark, L., & Ager, A. (2011). A systematic review of prevalence studies of gender-based violence in complex emergencies. *Trauma, violence & abuse*, 12(3), 127–134. <https://doi.org/10.1177/1524838011404252>
- Talu, N. (2015). *Türkiye’de İklim Değişikliği Siyaseti*, Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Talu, N. (2016). İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet Politika Belirleme Süreçleri. *Yasama Dergisi*(33), 68-87.
- Tanyag, M. (2018). Resilience, female altruism, and bodily autonomy: disaster-induced displacement in post-Haiyan Philippines. *Signs (Chic)* 2018;43:563–585. <https://doi.org/10.1086/695318>
- TCDS Sorumluluk Alanı Yardım Masası (2021). *Climate Change and Gender-Based Violence: What are the links? (İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Aradaki bağlantılar nelerdir?)*
- Tekin, S., & Korkmaz, A. Ç. İklim Krizi Karşısında Hemşirelerin Konumu: Gezegen Hemşireliği. II. Uluslararası Sağlık ve İklim Değişikliği Kongresi. *Tam Metinler Kitabı*. Türkiye, 23-30 Kasım 2022, ss.100.
- Thornton, W.E., & Voigt, L. (2017). Disaster rape: vulnerability of women to sexual assaults during Hurricane Katrina. *J Public Manag Soc Policy*, 13:23–49.
- True, J. (2013). Gendered violence in natural disasters: learning from new Orleans, Haiti and Christchurch. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 25:78–89. <https://doi.org/10.11157/anzswj-vol25iss2id83>
- UN Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, 2022: par.23 <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-violence-against-women#:~:text=Ms.,and%20consequences%2C%20since%20August%202021>. Erişim Tarihi: 18.06.2024
- UNHCR (2003), *Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees, and Internally Displaced Persons: Guidance for Prevention and Response*; available at: <https://www.unhcr.org/protection/women/3f696bcc4/sexual-genderbased-violence-against-refugees-returnees-internallydisplaced.html> Erişim Tarihi: 15.06.2024
- UNEP, UN Women, & DPPA UNDP (2020), “Sustaining Inclusive Peace on the Frontlines of Climate Change: Gender, Climate and Security”, https://gender-nrpeace.org/assets/2020_GCS_Report/GCS_PolicyReport_200611.pdf Erişim Tarihi: 22.06.2024

- UNESCO. (2016). Climate change is a threat multiplier for women and girls; available at: <http://www.unesco.org/new/en/unesco/themes/gender-equality/resources/single-view-gender/news/climate> Erişim Tarihi: 24.06.2024
- UNFCCC/BMİDÇS. 2011. (United Nations Framework Convention on Climate Change/ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) https://treaties.un.org/doc/source/RecentTexts/unfccc_eng.pdf Erişim Tarihi: 24.06.2024
- UNFCCC, 2012. Taraflar Konferansı/COP: Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change.
- UNHCR. Sexual and Gender-Based Violence. <http://www.unhcr.org/sexual-and-gender-based-violence.html> Erişim Tarihi: 24.06.2024
- UN Office for Disaster Risk Reduction. (2019). The human costs of disasters: an overview of the last 20 years 2000–2019. <https://www.undrr.org/media/48008/download> Erişim Tarihi: 24.06.2024
- UN Women. (2022). Explainer: How Gender Inequality and Climate Change are Interconnected, <https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/02/explainer-how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected> Erişim Tarihi: 24.06.2024
- Watts, N., Amann, M., Arnell, N., Ayeb-Karlsson, S., Belesova, K., Boykoff, & et al. (2019). The 2019 report of The Lancet Countdown on health and climate change: ensuring that the health of a child born today is not defined by a changing climate. *Lancet*, 394(10211), 1836–1878. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)32596-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)32596-6)
- WHO. (2013) Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and nonpartner sexual violence. Geneva: WHO, 2013. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1 Erişim Tarihi: 25.06.2024
- WHO. (2017). Violence against women. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> Erişim Tarihi: 25.06.2024
- WHO. 2019. Ten threats to global health in 2019. <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019> Erişim Tarihi: 25.06.2024
- Wozniacka, G. (2021). Climate anxiety takes a growing toll on farmers. *Civil Eats*. <https://civileats.com/2021/10/05/%20climate-anxiety-takes-a-growing-toll-on-farmers/> Erişim Tarihi: 25.06.2024
- Ylipaa, J., Gabriellson, S., & Jerneck, A. (2019). Climate change adaptation and gender inequality: insights from rural Vietnam. *Sustainability*, 11(10), 2805. <https://doi.org/10.3390/su11102805>
- Yoshihama, M., Yunomae, T., Tsuge, A., Ikeda, K., & Masai, R. (2019). Violence Against Women and Children Following the 2011 Great East Japan Disaster: Making the Invisible Visible Through Research. *Violence against women*, 25(7), 862–881. <https://doi.org/10.1177/1077801218802642>